

## KÜRESELLEŞME VE ULUSAL KİMLİK

Ufuk ŞİMŞEK\*  
Selçuk ILGAZ \*\*

*“Küreselleşme iki yanı keskin bir kılıçtır: Bir yanda ekonomik büyümenin artışını, yeni teknolojilerin yayılmasını ve fakir zengin ülkelerdeki hayat standartlarının yükseltilmesini ifade ederken; öbür yanda milli egemenliği zayıflatan, yerel kültür ve gelenekleri törpüleyen, ekonomik ve sosyal istikrarı tehdit eden dinamikleri güçlendirmektedir.”*

**Robert J. Samuelson**

**Özet:** Günümüzde ekonomik, sosyal, siyasal, bilimsel ve teknoloji gibi birçok alan da hızlı değişimler ve etkileşimler yaşanmaktadır. Bu değişim ve etkileşimler dünyada adına zaman ve mekânın daralması denilen küreselleşme olgusunu daha belirgin bir hale getirmektedir. Küreselleşmenin her alana olduğu gibi ulus-devlet ve buna bağlı olarak ulusal kimlik olgularının da üzerinde etkileri söz konusudur. Bazı kuramcılar küreselleşmenin ulus-devlet ve ulusal kimlikleri yok edeceğini savunurken bazıları da küreselleşmenin ulus-devlet ve ulusal kimlikleri daha çok tetikleyeceğini iddia etmektedirler.

**Anahtar Kelimeler:** Ulus-Devlet, küreselleşme, ulusal kimlik

### I. Giriş

Son zamanlarda, hemen hemen tüm alanlarda (ekonomi, siyaset, kültür, basın ve hatta magazin basını gibi) çokça duyduğumuz küreselleşme ve sıkça sözü edilen ulusal kimlik\* olgularının bilinçli ya da bilinçsizce yanlış anlamlandırılıp-yorumlandığına şahit olmaktayız. Günümüz dünyasında birçok düşünürün ‘Tarihin Sonu’ diye ilan ettiği oluşum aslında küreselleşme olgusu ile yakından ilgilidir. Yani ekonomik açıdan kapitalizm, siyasi açıdan demokrasi, hukuk açısından pozitif hukuk, kültürel açıdan türdeşleşmiş kültürler (ironik bir şekilde yerel kültürlerin de desteklendiği bir süreç) ve bireysel açıdan atomize olmuş bireylerin oluşumu ile ortaya çıkan bir düzen. Bu

---

\* Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim ABD

\*\* Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi K.Karabekir Eğitim Fakültesi, İlköğretim ABD

\* Millet yerine ulus kavramını kullanmamızın sebebi, etimolojik olarak “nasci” den gelen nation’un ortak kökene vurgu yapmasıdır. Bilindiği gibi millet Arapça kökenli olup daha çok dinsel zemin üzerinden anlamlandırılır. Bu da bugünkü anlamda ulus olgusunu karşılamaz. Günümüzde, millet kelimesi semantik bir değişikliğe uğrayıp anlam bakımından nation şeklin de değerlendirilse bile bizim tercihimiz etimolojik kullanımdan yana olup, çalışmamız herhangi bir ideolojik konumlanma söz konusu değildir.

noktada siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan farklı bir düzen olan ulus-devlet ve onun oluşturduğu ulusal kimlik sorgulanır ve tartışılır birer olgu olmuşlardır. Biz bu olguları bütün yönleriyle bu makalede tartışmanın mümkün olamayacağını ifade ederek, çalışmamın kapsamını sadece küreselleşmenin kültürel düzeyde getirdiği oluşumlar ve bir aidiyet zemini olan ulusal kimlik olguları ile sınırlandırdık. Amacımız, küresel sürecin kültür (ki kimliğin en belirleyici temelidir) ve ulusal kültür (kimlik) üzerindeki etkilerini ve bunlara karşı ulusal duruşların tepkileri üzerinde yoğunlaşarak bu konuyu bir makale çerçevesinde tartışmaktır. Çalışmamızda öncelikle küreselleşme ve ulusal kimlik olgusu ele alınıp izah edilecek, daha sonra bu iki olgunun aidiyet zeminli etkileşimi tartışılacak ve bu konulara ilişkin ayrıntılı bir takım bilgiler verilmeye çalışılacaktır.

## II. Küreselleşme

Bir çok başka kavram gibi küreselleşme kavramının da “efradını câmi, ağıyarını mâni” bir tarifi yoktur. Bununla birlikte küreselleşme kavramının da bir şeyi temsil ettiği bir gerçektir. Ancak buradaki sorun yalnızca kavramın ne anlama geldiğinden ibaret değil, aynı zamanda küreselleşmenin nasıl bir şey olduğuyla da ilgilidir. Ontoloji ve epistemoloji hakkındaki bilgilerimiz çerçevesinde, olgular ya da gerçeklerle o gerçeklerden zihinsel bir soyutlama sonucu elde edilen kavramların birbirlerine özdeş olmadıklarını da bilmekteyiz.<sup>1</sup> Yine de küreselleşme kavramının, tarihsel süreç içerisinde meydana gelen bir takım olgu ve değişimlerle doğrudan bir ilişki içerisinde olduğu da göz ardı edilemez. ‘Globalisation’ veya Türkçemizdeki ifadesiyle ‘küreselleşme’ özellikle 1980’lerden itibaren en sık kullanılan anahtar terimlerden biridir. M. McLuhan’ın *Medyayı Anlamak* adlı eserinden sonra meşhur olan<sup>2</sup> küreselleşme kavramı, ekonomik, sosyal, psikolojik, politik ve hatta felsefi olarak<sup>3</sup> birçok farklı perspektiften anlamlandırılabilir. Ancak her tanımlamanın bir sınırlandırma olduğunun farkında olmakla birlikte tanımsız yol alınamayacağını da bilincindeyiz. Bundan dolayı kavramın etimolojisinden hareket ederek, kavramın içeriğinin doğasını da göz önünde bulundurup yaklaşık bir tanımını vermeye çalışacağız.

İngilizce ‘globalization’, Latince ‘globus’ dan türemedir. ‘Glob’ ‘küre’, ‘globus terra’ ‘yer küre’ anlamına gelmektedir.<sup>4</sup> Globalizasyon kavramı ilk olarak 1961 yılında yayımlanan Webster’s Third New International Dictionary

<sup>1</sup> Nevzat Can, *Siyaset Felsefesi Problemleri*, Elis Yayınları, Ankara, 2005, s. 249

<sup>2</sup> Mehmet S. Aydın, “Küreselleşmeye Genel Bir Bakış”, *Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme*, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002, s.11. Tüm yönleriyle küreselleşmenin genel bir değerlendirmesi için bkz; a.g.e, s. 11–24.

<sup>3</sup> Masamichi Sasaki, “Globalization and National Identity in Japan”, *International journal of Japanese Sociology*, 2004, Number:13, (69–87),p.70

<sup>4</sup> Fikret Başkaya, *Kavram Sözlüğü*, Özgür Üniversite Yayınevi, Ankara,2005,s.325.

of English Language Unabridged'de yer alır.<sup>5</sup> Küreselleşme kavramının analizinde sosyolog Ulrich Beck, globalleşme, globalite ve globalizm gibi üç kavramı ayırt eder. Buna göre globalleşme çok boyutlu, ulus aşırı bir süreçtir. Bu süreç ekoloji, kültür, ekonomi, politika ve sivil toplum alanlarındaki oluşumları yan yana, ancak birbirine indirgenemeyen bir şekilde içerir ve artık ulus-devletlerin değil, ulus aşırı aktörlerin ön planda olduğunu gösterir. Globalite kavramı ise bir “dünya toplumu” anlayışı çerçevesinde ülkelerin birbirlerine çok boyutlu ilişkiler ağı içinde bağlı hale gelmelerini anlatır. Globalizm ile kastedilen ise; globalleşme olgusunun içeriğini dünya pazar ekonomisi çerçevesi dâhilinde idrak edilmesini sağlamaya yönelik bir dayatma olarak değerlendirir.<sup>6</sup>

Durum böyle olunca, globalleşmeden söz edildiğinde sadece ulus-devletlerin rolünü arka plana iten ve ulus aşırı aktörlerin yön verdiği bir süreci tanımlamakla kalınmıyor aynı zaman da bir politik-ideolojik eğilimi ve toplumları karşılıklı bağlılık ağlarının vücut verdiği “dünya toplumu” gibi sosyolojik bir oluşum da betimlenmiş oluyor.<sup>7</sup> Bu bağlamda küreselleşmenin tarafsız bir şekilde gelişen ve sadece olumlu sonuçlar içeren bir olgu olarak değerlendirilemeyeceği açıktır. Birçok küreselleşmeci ve neoliberal yaklaşımçı, küreselleşmenin, sermaye, iş fırsatı, tüketiciye seçim yapma şansı ve politik özgürlük sağladığı için olumlu bir gelişme olduğunu iddia eder. Aksi görüşe göre de eşitsizlik ve fakirlik üreten olumsuz bir süreçtir.<sup>8</sup> Schaeffer, küreselleşmenin tek boyutlu bir süreç ya da daha homojen bir dünya yaratmadığını ifade ederek, farklı sonuçlarının bazıları için iyi bazıları içinse kötü olabileceğini savunmaktadır.<sup>9</sup> Küreselleşmenin, bir homojenlik yaratıp yaratmadığı tartışılabilir kaçınılmazlığı konusunda büyük çoğunluk mutabık durumdadır.

Yamashita ve Eades'e göre, “müphem ve kaypak”<sup>10</sup> bir terim olan globalleşme, Roland Robertson'a göre, “dünyanın sıkışması”dır.<sup>11</sup> Küreselleşmeyi, “batı kültürünün yayılması” ve ulusal dilin zayıflaması”<sup>12</sup>,

---

<sup>5</sup>İbrahim Sarıtaş, “Küreselleşme Kavramı”, Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavram ve Süreçler, Lotus, Ed: Tevfik Erdem, Ankara,2006, (389–426),s.389.

<sup>6</sup>Ali Yaşar Sarıbay, Global Toplumda Din ve Türkiye, Everest Yayınları, İstanbul, 2004, s.38

<sup>7</sup> Sarıbay, A.g.e., s.38

<sup>8</sup> Sasaki, “Globalization and National Identity in Japan,s.72

<sup>9</sup> Robert K. Schaeffer, Understanding Globalization: The Social Consequences of Political, Economic And Environmental Change. Lanham, 2003,p.11, akt; SASAKI, “Globalization...s.72

<sup>10</sup>Shinji Yamashita and Eades JS, “Globalization and Southeast Asia”, Local, National and Transnational Perspectives, New York: Berghahn Boks, 2003, p.4, akt; Sasaki, “Globalization...s.71

<sup>11</sup>Ronald Robertson, Globalization: Social Theory and Global Culture, London: Sage, 1992,p.8, akt; Sasaki, “Globalization...s.71

<sup>12</sup>Robert K. Schaeffer, Understanding Globalization: The Social Consequences of Political, Economic And Environmental Change. Lanham, 2003,p.3, akt; Sasaki, “Globalization... s.71

“ulus-devletin egemenliğinin kısıtlanması”<sup>13</sup> olarak da tanımlayan yazarlar vardır. Küreselleşme, bir süreç olarak ele alındığında, sosyal, siyasal, ekonomik ve teknolojik boyutlara sahip birden fazla değişim sürecini ifade eder. Bu bağlamda küreselleşme, dünyada yaşayan insanların büyük bir kısmını kapsayan ve bunları tek bir toplumsal birimde, yani küresel toplumda bir araya getiren tüm süreçlere atıfta bulunur.<sup>14</sup> Küreselleşme hem ‘dünyanın küçülmesi’ hem de “bir bütün olarak dünya bilinci”nin güçlenmesi<sup>15</sup> ya da daha öz bir ifadeyle “bir dünya süreci”<sup>16</sup> olarak da tanımlanmaktadır. Küreselleşmeyi modernliğin bir sonucu olarak gören Giddens ise, “uzak yerleşimleri birbirlerine, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği ya da bunun tam tersinin söz konusu olduğu yollarla bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlar.”<sup>17</sup> David Harvey’in “zaman ve mekan sıkışması”<sup>18</sup> olarak tanımladığı küreselleşmeyi bir başka yazar ise, “bütünleşme ve parçalanmanın, devlet yıkılışları ile yeni devlet kuruluşlarının, devlet egemenliğinin ve otonomisinin aşınması ve yeni aktörlerin ortaya çıkmasının, bölgesel bütünleşme süreçleri ve jeopolitiğinin dirilişinin, etnik milliyetçilik, çok kültürcülük ve kimlik meselelerinin, modernleşme süreçlerinin hüsrana uğraması ve zenginlik-sefalet arasında küresel uçurumun artmasının, çok yönlü teknolojik, ekonomik ve ekolojik gelişmelerin birlikte yaşandığı bir süreç olarak tanımlar.<sup>19</sup> Küreselleşmeyi, 20. yüzyılın son çeyreğine ve Doğu Bloğu’nun yıkılması ile tek kutuplu bir dünyanın oluştuğu bir süreç olarak ifade eden yaklaşımlar da vardır.<sup>20</sup>

Küreselleşmeye bir diğer bakış açısı da Marksist yazarlar tarafından geliştirilmiştir. Bu bağlam da küreselleşme, soğuk savaş sonrası kapitalist dünyanın kazandığı ideolojik savaşı ekonomik alanda da gerçekleştirmek ve bu üstünlüğünü tüm dünyaya hâkim kılmak amacıyla uluslararası sermaye tarafından başlatılan bir süreçtir. “Kumanda ekonomisinin küçülmesi, devletin

---

<sup>13</sup>Keith Woodward, Understanding Identity, Arnold, London, 2002, p54,akt; Sasaki, “Globalization and National Identity in Japan s.71

<sup>14</sup> Coşkun Can Aktan, İstiklal Yaşar Vural, Globalleşme Fırsat Mı, Tehdit Mi?, İstanbul,2004,s.13

<sup>15</sup>Roland Robertson, Küreselleşme; Toplum Kuramı ve Küresel Kültür, Çev: Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara,1999,s,21; Akt, Cevat Özyurt, Küreselleşme süreci...s22

<sup>16</sup> Stuart Hall, “Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik”, Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi, Der: Anthony D. King, Çev: Gülcan Seçkin, Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara,1998,s.38.

<sup>17</sup>Anthony Giddens, Modernliğin Sonuçları, Ayrıntı Yayınları, Çev: Ersin Kuşdil, İstanbul,2004, s.69.

<sup>18</sup>David Harvey, Postmodernliğin Durumu, Ayrıntı Yayınları, Çev: Sungur Savran, İstanbul,1999,s.270.

<sup>19</sup> Kadir Koçdemir, Milli Devlet ve Küreselleşme, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2004, s.348.

<sup>20</sup> Ahmet Cevizci, Felsefe Sözlüğü, Paradigma, İstanbul,2005, s.1055.

bütün sosyal ve ekonomik ilişkilerden vazgeçmesi ve dünyanın tek pazar haline gelmesi” Marksist yaklaşım açısından küreselleşmenin kendisidir.<sup>21</sup>

Genel olarak bakıldığında ise küreselleşme, sermayenin, malların, hizmetlerin ve kültür varlıklarının, bilim ve teknoloji imkânlarının sınırları aşan bir süreci hem de oldukça karışık, karmaşık, inişli-çıkışlı, zaman zaman çelişkili, etkilediği alanlarda ne gibi sonuçların ortaya çıkacağı ve çıkacak sonuçlardan bizzat kendisinin nasıl etkileneceği bugünden asla kestirilemeyecek olan bir süreci, veya süreçler topluluğunu akla getirmektedir.<sup>22</sup> Küreselleşme kavramı üzerinde bir mutabakat olmaması, söz konusu olgunun varlığı ile doğru orantılı değildir. Küreselleşmenin etkilemediği hiçbir ekonomik, siyasi, kültürel ve ekolojik alan yoktur ve olumlu olumsuz tüm bu alanları dönüşüme zorlar.

Küreselleşmenin tanımlanmasındaki farklılıklar, olgunun ortaya çıkış tarihi konusunda da kendisini gösterir. Küreselleşmenin yeni bir görüngü olup olmadığı konusunda ciddi tartışmalar vardır. Örneğin Wallerstein küreselleşmenin tarihini 16. yüzyıla kadar geri götürür.<sup>23</sup> Bu tarihlere bir diğer yaklaşıma göre ise, günümüzde küreselleşme olarak adlandırılan süreci 20. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan bir görüngü olarak değerlendirmek yanıltıcıdır. Dünyanın ekonomik ve siyasal bakımdan Batı merkezli bir yeniden örgütlenişi olarak küreselleşme sürecinin kökenleri, sömürgeciliğin başlangıcı olan 16.yüzyıla dayandırılabilir.<sup>24</sup> Küreselleşme konusundaki bir diğer yaklaşım ise küreselleşmeyi Avrupa’da Rönesans sonrası coğrafi keşiflerle belirleme gayreti içerisindedir.<sup>25</sup> Küreselleşmenin ne zaman başladığı konusunda bir uzlaşma söz konusu değildir. Başlangıç olarak medeniyetin başlangıcı, sanayi devrimi ve modernleşme, 19. yüzyılın ortaları, 1950 sonrası veya 1980’li yıllar dile getirilmektedir.<sup>26</sup>

### III. Ulusal Kimlik

Ulusal kimlik düşüncesi de birçok modern düşünce gibi özellikle Fransız devrimi ve sonrasında oluşmuştur. Fransız devrimi sürecinde burjuvazinin, devleti kendi meşruiyetine dayandırdığı ‘halk’ kavramını tanımlamaya kalktığına, belirli bir toprakta daha sonra sınırları kendinden evvel belirlenmiş ve tarihsel süreçte birleşmiş topraklar üzerinde yaşayan ‘halk’a yani ‘ulus’

<sup>21</sup> Işık Kansu, Emperyalizmin Yeni Masalı; Küreselleşme, İmge, Ankara, 1997, s.9, akt. Y.Furkan Sen, Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik Trendleri ve Ulus Devlet, Yargı, Ankara, s181

<sup>22</sup> Aydın, “Küreselleşmeye Genel Bir Bakış”, Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme, s.13

<sup>23</sup> Immanuel Wallerstein, “Bilimsel Anlayış ve Gerçeklik”, Modern Küresel-Sistem, Pınar Yayınları, Çev: M.Kürşad Atalar, İstanbul, 2005, s.7

<sup>24</sup> Kudret Emiroğlu, Suavi Aydın, Antropoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2003, s.539.

<sup>25</sup> Gülten Kazgan, Küreselleşme ve Ulus Devlet, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002, s.28

<sup>26</sup> Aktan, Vural, Globalleşme Fırsat Mı, Tehdit Mi?, s.29.

kavramına varılmıştır. Ulus-devletlerin ortaya çıkışı ile birlikte, ulusal sınırlar içinde yaşayan vatandaşların ulusal kimlikleri en önemli kimlik odağını oluşturmaya başlamış ve o zamana kadar önemini koruyan dini ve etnik kimlikler eski işlevini yitirmişlerdir. Devlet, vatandaşlarını tek bir kimlik altında toplamaya yönelik politika gütmeye yoluna gitmiştir. İnsanların ortak bir ulusal kimlik altında toplanma aracı ise, ulusal dil ve kültür olmuştur.<sup>27</sup>

Sosyal bir fenomen ya da fikir olarak ulusal kimliği analiz etmek için, ulusları ve ulusçuluğu var eden hareketleri analiz etmek gereklidir. Ulusçuluk doktrini, üç temel önermede bulunur. Birincisi, dünya uluslara bölünmüştür. Her ulus, öteki uluslar arasında kendini eşsiz kılan kendinin olan tarihe, kültüre ve duyguya sahiptir. İkincisi, her birey bir ulusa aittir. Ulusa bağlılık diğer tüm bağlılıkları bastırır. Üçüncüsü, uluslar onların amaçlarını ve özgürce gerçekleştirmek ve otonomilerini sağlamak için birlik olmalıdırlar. Yani uluslar sosyal ve politik gücün tek yasal kaynağıdır.<sup>28</sup>

Ulusal kimliğin çok boyutlu ve karışık doğasından dolayı görünürde tamamen memnun edici bir tanımlanmamasına rağmen, teorik bir çalışma inşa etmek için, tanımlamalar üzerinde çalışmak gereklidir.<sup>29</sup> Ulusal kimliği “kollektif kültürel kimliğin bir türü”<sup>30</sup> olarak tanımlayan Smith, ulusal kimliği oluşturan temel özellikleri şöyle sıralar: 1. Tarihi bir toprak/ ülke, ya da yurt, 2.Ortak mitler ve tarihi hafıza, 3. Ortak bir kitlesel kamu kültürü, 4. Topluluğun bütün fertleri için geçerli ortak yasal hak ve görevler, 5. Topluluk fertlerinin ülke üzerinde serbest hareket imkânına sahip oldukları ortak bir ekonomi.<sup>31</sup> Connor’ın vurguladığı ve psikolojik bir bağ olan ve ulusal kimlik duygusunun oluşumunda inşa edici bir rolü olduğu düşünülen “ait olma duygusu”<sup>32</sup> da bu tanıma ilave edilebilir. Benzer bir yaklaşımı Giddens ortaya koyar. Ona göre ulusal kimlik, tarihsel-kültürel koşulların ortaya çıkardığı psikolojik aidiyettir.<sup>33</sup> Gubernau’ya göre, “üyelerinin kökensel olarak ilişkili olduğuna dair bir inanca sebep olan, kendine özgü bir karakterler bütününe ortak paylaşımı vasıtasıyla oluşan, akışkan ve dinamik doğasıyla modern bir görünüme<sup>34</sup> olan ulusal kimliği Anderson, “olgusal olan ile ideal olanı, değişebilir olan ile ölümsüzü kaynaştıran şey”<sup>35</sup> olarak tanımlar. Ulus-devletler dünyasında günlük olarak

<sup>27</sup> ŞEN, Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik...s,133-134

<sup>28</sup> Anna Triandafyllidou, “National Identity and the ‘other’ ”, Ethnic and Racial Studies, Volume:21, Number:4, July 1998, (593–612), p.595

<sup>29</sup> Triandafyllidou, “National Identity and the ‘other’ ”, Ethnic and Racial Studies, p.594–595.

<sup>30</sup> Anthony D. Smith, “When is a Nation”, Geopolitics, 7 (2), (5-32),p.15.

<sup>31</sup> Anthony Smith, Milli Kimlik, İletişim Yayınları, Çev: Bahadır Sina Şener, İstanbul,1999,s31.32

<sup>32</sup> Triandafyllidou, “National Identity and the ‘other’ ”, Ethnic and Racial Studies, s.595

<sup>33</sup> Anthony Giddens, Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi, Paradigma, Çev: Ümit Tatlıcan, İstanbul,2000.

<sup>34</sup> Montserrat Gubernau, “Anthony D. Smith on nations and national identity: a critical assessment”, Nation and Nationalism, 10, (1/2),(125-141) p.134.

<sup>35</sup>Perry Anderson, Tarihten Siyasete Eleştirisi Yazıları, İletişim Yayınları, Çeviri Editörü: Simten Çoşar, İstanbul, 2003, s.369.

yaşanan bir yaşam biçimi olan<sup>36</sup> ulusal kimlik, bireyle ulusu ve devleti birleştiren ortak bir algılayış, duyuş ve duruş yaratma potansiyelini taşır.<sup>37</sup> Bu tanımlamalardan anlaşılacağı üzere ulusal kimlik ulusun ve ulus devletin çakışmasının bir ürünü olup, temelinde daha çok, ulusa ait dil ve kültürün olduğu bir tanınma, farklılık ve aidiyet zeminidir. Ulusal kimlik büyük oranda diğer kimlik kategorilerini bastıran ve yalnızlaşan bireye modern dünyada sığınacak liman işlevi gören bir olgudur. Ayrıca ifade edilmelidir ki ulusal kimlik kültürel kimlikle aynı şey değildir. Ulusal kimlik, kültürel kimlikten birçok öğeler taşısa da onunla aynı değildir. Çünkü modern ulus devletler tarafından desteklenen ve yaşatılmaya çalışılan ulusal kimlik, ait olduğu toplumun kültür kaynaklarının tümünü içermez. O, kültür kaynaklarından bazılarının seçimi ile oluşturulmuş bir kimliktir. Aksi halde çoğu seküler anlayışla şekillenmiş/şekillendirilmiş ulusal kimlikleri anlamamız mümkün olmaz (dinin kültürel bir kaynak olarak çok önemli olmasına rağmen çoğu modern ulusal kimliklerde tercihen geri plana itilmiştir). Küreselleşmenin getirdiği kimlik sorunu özellikle ulusal kimlik ekseninde kendini gösteriyor.

#### IV. Küreselleşme ve Ulusal Kimlik

Bugün politik kollektif kimlik, milliyetçilik ve kozmopolitik yapı arasında ortaya çıkan gerilimden dolayı ikiyüzlü ve problemlidir.<sup>38</sup> Günümüzde sosyal ve kültürel iletişim bağlantıları, dünya çapında ve en üst seviyede bir yoğunluk sütunu üzerine oturmuş bulunuyor. Bu ise, paradoksal olarak, birçok alanda homojenleşmenin yaratılmasını, hem de heterojenliklerin çoğalmasını beraberinde getiriyor.<sup>39</sup> Küreselleşmenin ulus devletlerdeki toplumsal bağları zayıflatması, bir yandan ulus üstü bir kimliğin oluşumuna katkıda bulunurken, diğer yandan paradoksal olarak yerel kimliklerin canlılık kazanmasına neden olmaktadır.<sup>40</sup> Ulus-üstü kimlik (örneğin toplumların McDonald'laşması gibi) oluşumları da ulusal kimlik için bir zorlama olmasına rağmen, yerel kimliklerin canlanması ulusal kimlik üzerinde daha büyük baskı yaratmaktadır. Günümüzde, ulus-devletlerin küresel beslenme (fastfood), tek tipleşme (zombileşme) vb şeylerden daha çok ulus içindeki etnik ayrımcılıkla (kimlik ve bağımsızlık talepleri olan) mücadele ettiklerine hep birlikte şahit olmalıyız. Yani modern manada ulusal kimlik üzerindeki en büyük baskı yerelin desteklenmesidir.

Küreselleşme sürecinin, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi evrensel değerlerle bir üst kimlik yarattığını savunanların yanı sıra yerel

<sup>36</sup>Michael Billig, Banal Milliyetçilik, Gelenek Yayınevi, Çev: Cem Şişkolar, İstanbul,2002.s.85.

<sup>37</sup>Zeynep Dağı, Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika: Rusya'nın Dönüşümü, Boyut Yayın Grubu, İstanbul, 2002, s.34.

<sup>38</sup> Peter Marden, "Geographies of dissent: globalization, identity and nation", Political Geography, Vol:16, No:1, pp.37-64, p.37

<sup>39</sup> Sarıbay, Global... s.IX-X

<sup>40</sup>Cevat Özyurt, Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılık, Açılım Kitap, İstanbul, 2005, s,25.

kimliklerin desteklenerek ulusal kimliğin zayıflayacağına ve bunun sonucunda dünya toplumlarının küresel güçlerin pazarı haline geleceğini ve modern insanın tek ait olma zemininin yok olacağını da savunanlar vardır. İkinci yaklaşıma göre, ulus –devletler yıkılacak ve onların yerine zayıf, her türlü sömürüye açık, çok kısa zaman da asimile edilebilecek topluluklar oluşturulacaktır.<sup>41</sup>

Küreselleşme sürecinin kültürel boyutunda öne çıkan sorun, kimlik sorunudur. Küresel süreçte, “çokkültürcülük”<sup>42</sup> olgusu ile dillendirilen bu sorun, ulus-devlet bünyesindeki azınlık hakları ve kimliklerinin tanınması ile ilgilidir. Gerçekten küresel aktörler samimi bir şekilde ulus-devletler bünyesindeki azınlıkların haklarını ve kimliklerini bu kadar önemsiyor mu? Ya da dünyadaki fakir ve açların hakları (yaşama hakkı) neden azınlık hakları kadar dillendirilmiyor? Bu soruların cevaplanması kolay değildir ancak vurgunun ulus-devletlerdeki azınlıklar üzerine yapıldığı görünen bir gerçektir.

Küreselleşmenin, artan ekonomik, siyasi ve karşılıklı bağımlılık ile farklılıkları azaltıp ortak yönleri çoğaltarak, kültürlerarası bir homojenleştirici etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bu ise, ulusal kimliklerin önemini kaybedip yok olarak yerlerini küresel bir kimliğe terk edecekleri beklentisini doğurmaktadır. Ancak, küreselleşme ve ekonomik-siyasi bütünleşme, ulusal kimliklerin ve bu kimlikleri taşıyanların bu kimliklere bağlılığını azaltmamıştır.<sup>43</sup> Küreselleşmenin kültür üzerindeki (kimlik) etkilerine baktığımızda, bütün kültürlerin katkı sağladığı tekleşmiş bir kültürden ziyade, kimi kültürlere ait bazı özellikler ve semboller dünya çapında tanınmakta, kimilerinin ise unutulup gitmekte ya da göz ardı edilmektedir.<sup>44</sup> Küresel kimlik, kimlik olgusunun temeli olan “zaman içinde süreklilik” ve “diğerlerinden farklılık” gibi iki hayati koşulu yerine getiremez. Süreklilik önemlidir. Çünkü ulusal kimlik en çok dayanışma yaratmanın bir aracı olarak ortak geçmişe güvenirken, küresel kimlik bir grup oluşturmak için ortak geçmişten(anılardan) yoksundur.<sup>45</sup> Farklılık (öteki), kimliğin olma şartıdır, ‘öteki’nin olmadığı yerde bir tanımlama yapılamaz. Dolayısıyla küresel kimliğin “öteki” si de bulanıktır.

Oysa, ulus devletler dünyasında ulusal kimlik, bireye ve topluma, kendi “sonlu doğalarını ait oldukları ulus ile özdeşleşerek aşma”<sup>46</sup> imkanı verir.

<sup>41</sup> Veysel Sönmez, “Küreselleşmenin Felsefi Temelleri”, Eğitim Araştırmaları, Yıl:2002 Sayı:6, s.2

<sup>42</sup> Çok kültürcülük ve buna paralel olarak çok kültürlü yurttaşlık olguları hakkında son zamanlarda çokça çalışma mevcuttur. Bu yaklaşımın temelinde daha çok azınlık haklarının ve kimliklerinin tanınmasını öngören teoriler vardır. Örneğin bknz; Will Kymlicka, *Çok kültürlü Yurttaşlık Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*, Çev; Abdullah Yılmaz, İstanbul, 1998, Çok kültürcülük, Hazırlayan Amy Gutmann, İstanbul, 2005.

<sup>43</sup> Nafiz Tok, *Kültür, Kimlik ve Siyaset*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003, s.309.

<sup>44</sup> Montserrat Guibernau, *Milliyetçilikler*, Sarmal Yayınevi, Çev: Neşe Nur Domaniç, İstanbul, 1997, s.204

<sup>45</sup> Guibernau, 20. Yüzyılda Ulus Devlet ve Milliyetçilikler, s.20

<sup>46</sup> Guibernau, 20. Yüzyılda Ulus Devlet ve Milliyetçilikler, s.91



Günümüzde ulusal kimlik, toplumsal düzen ve dayanışmanın meşruiyeti bakımından temel danışma noktası haline gelmiştir.<sup>47</sup> Çünkü ulusal kimliğin referans noktası olan ‘ulus’, ölümsüz bir varlık olmamasına rağmen modernizm öncesi derin köklere sahiptir.

## V. Sonuç

“Şüphesiz, küreselleşme olarak adlandırdığımız olgu, ulus-devletle ilgili olan kimlik politikalarını etkileyen ve ona meydan okuyan karmaşık bir değişimler serisidir.”<sup>48</sup> Bu bağlamdan hareketle, değişimin ulus-devlet ve ulusal kimliği yok ettiğini söylemek zordur. Yani, “milliyetçiliğin ve ulus- devletin ölümüne şahit oluyoruz” gibi görüşler erken ve büyük ölçüde eksik görüşlerdir. Gerçekte, çağdaş dünyanın haritasına bakıldığında, milliyetçiliğin gücü ve bizim politik bilincimizi halen elinde tuttuğu güçlü bir şekilde görülür.<sup>49</sup>

Hemen her alanda küreselleşmenin hissedildiği günümüz dünyasında, özellikle doğulu(Müslüman olarak da okunabilir) toplumlarda, azınlık haklarının ve kimliklerinin küresel olmayan bir şekilde desteklendiğine şahit olmaktayız. Örneğin, Fransa gibi ulusal yapılanma ve devlet yapısı ile Türkiye’ye son derece yakın ülkelerde azınlıkların Türkiye azınlıkları kadar desteklenmediğini bilmekteyiz. Bu durum acaba küresel aktörlerin (Kapital açısından güçlü) sadece bazı toplumlarda ki yerel kimlikleri mi ? desteklediği sorusunu akla getiriyor. Bu ayrı bir çalışmanın konusu olmakla birlikte, küreselleşme sürecinin şaşırtıcı bir şekilde ekonomik güç bakımından zayıf ülkelerdeki yerel kimlikleri gündeme taşıdığını gözlemlemekteyiz.

Küreselleşme süreci günümüz dünyasında özellikle ekonomik bağlamı düşünüldüğünde önüne geçilemeyecek bir hızda devam etmektedir. Devletlerin sınırları belli bir ülke içindeki ekonomiyi kontrol etme anlayışı ve buna bağlı olarak egemenlik iddiası ciddi biçimde sarsılmaktadır. Artık devletler her anlamda sınırlarını korumakta güçlük çekmektedirler. Bu da ulus-devlet olarak adlandırılan devletleri karmaşık ilişkiler ve süreçlerle karşı karşıya getirmektedir. Ulus-devlet ve onun meşrulaştırıcı ideolojisi olan ulusçuluk bu etkileşim çağında insana ait edimlerini artık belli sınırlar içinde tutmakta güçlük çekmektedirler.

Küreselleşmenin, uluslar-üstü ya da uluslar-altı kimlik yaratarak ya da yaratmaya çalışarak, ulusal kimliği tehdit ettiği çok belirgindir. Ancak yaratılmak istenen kimliğin, topluma ve bireye, çağdaş dünyanın getirdiği belirsizlikler içerisinde sığınacak bir liman sağlama konusunda yeterli olduğunu iddia etmek güçtür. Küreselleşmenin tüm kültürleri içinde barındıracak bir dünya kültürü/( kimliği) oluşturacağı ya da tam aksine sadece belli kültürlerin

---

<sup>47</sup> Smith, Milli Kimlik, s,3

<sup>48</sup> Marden, “ Geographies of dissent... p.39.

<sup>49</sup> Marden, “ Geographies of dissent... p.39.

dayatılarak diğerlerinin yok olacağı tartışması devam edecekmiş gibi görünüyor.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; küreselleşme olgusunun hemen her alan da (ekonomik, sosyal, siyasi, hukuk vb) toplumları birbirine bağımlı hale getirdiği, ortak anlayışlar geliştirdiği görünen bir gerçektir. Fakat tüm dünyada küresel süreçlerin adaletsiz ve eşitsiz bir zeminde geliştiği yönünde ciddi bir itirazla karşılandığı da gözlemlenmektedir. Tüm insanların tüketim toplumu olmaya özendirildiği, ters orantılı olarak insanların birçoğunun fakirleştiği bir süreçte küreselleşme sürecinin başarılı olması pek olanaklı görünmemektedir. Modern devlet ve toplum ekseninde çağın hâkim söylemi olan ulus, ulus-devlet ve dolayısıyla ulusal kimlik bu etki tepki ortamında yok olacak gibi görünmüyor. Fakat değişimi karakterinde barındıran bu olguların ve anlayışların da bu süreçte değişime uğrayacağı beklenmelidir.

**Abstract:** Today, rapid changes and interaction are being lived in a lot of areas as economical, social, political, scientific and technological. This changes and interactions are bringing more clear position to globalization fact which is called the constriction of time and place in the world. The effect of globalization is discussed on nation-state and according to this it has effects on national identity facts as it has in all areas. When some theorists claim that globalization will decrease the effect of nation-state and national identity, the others claim that it will increase the nation-state and national identity more.

**Key Words:** Nation-State, globalization, national identity

#### **Kaynakça**

- Aktan, Coşkun Can, İstiklal Yaşar Vural, **Globalleşme Fırsat mı, Tehdit mi?**, İstanbul, 2004
- Anderson, Perry, **Tarihten Siyasete Eleştiri Yazıları**, İletişim Yayınları, Çeviri Editörü: Simten Çoşar, İstanbul, 2003
- Aydın, Mehmet S., **Küreselleşmeye Genel Bir Bakış**, **Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme**, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002
- Başkaya, Fikret, **Kavram Sözlüğü**, Özgür Üniversite Yayınevi, Ankara, 2005
- Billig, Michael, **Banal Milliyetçilik**, Gelenek Yayınevi, Çev: Cem Şişkolar, İstanbul, 2002
- Can, Nevzat **Siyaset Felsefesi Problemleri**, Elis Yayınları, Ankara, 2005
- Cevizci, Ahmet, **Felsefe Sözlüğü**, Paradigma, İstanbul, 2005
- D. Smith, Anthony, "When is a Nation", *Geopolitics*, 7 (2)
- Dağı, Zeynep, **Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika: Rusya'nın Dönüşümü**, Boyut Yayın Grubu İstanbul, 2002
- Emiroğlu, Kudret, Aydın, Suavi, **Antropoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2003
- Giddens, Anthony, **Modernliğin Sonuçları**, Ayrıntı Yayınları, Çev: Ersin Kuşdil, İstanbul, 2004

- ....., **Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi, Paradigma**, Çev: Ümit Tatlıcan, İstanbul, 2000.
- Guibernau, Montserrat, **Anthony D. Smith on nations and national identity: a critical assessment**", **Nation and Nationalism**, 10, (1/2)
- ....., **Milliyetçilikler**, Sarmal Yayınevi, Çev: Neşe Nur Domaniç, İstanbul, 1997
- Hall, Stuart, **Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik**", **Kültür, Küreselleşme ve Dünya- Sistemi**, Der: Anthony D. King, Çev: Gülcan Seçkin, Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara, 1998
- Harvey, David, **Postmodernliğin Durumu**, Ayrıntı Yayınları, Çev: Sungur Savran, İstanbul, 1999
- Kazgan, Gülten, **Küreselleşme ve Ulus Devlet**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002
- Koçdemir, Kadir, **Milli Devlet ve Küreselleşme**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2004
- Marden, Peter, "Geographies of dissent: globalization, identity and nation", *Political Geography*, Vol:16, No:1
- Özyurt, Cevat, **Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılık**, Açılım Kitap, İstanbul, 2005
- Sarıbay, Ali Yaşar, **Global Toplumda Din ve Türkiye**, Everest Yayınları, İstanbul, 2004
- Sarıtaş, İbrahim, **Küreselleşme Kavramı**, Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavram ve Süreçler, Lotus, Ed: Tevfik Erdem, Ankara, 2006
- Sasaki, Masamichi, "Globalization and National Identity in Japan", *International journal of Japanese Sociology*, 2004, Number:13
- Smith, Anthony, **Milli Kimlik**, İletişim Yayınları, Çev: Bahadır Sina Şener, İstanbul, 1999
- Sönmez, Veysel, "Küreselleşmenin Felsefi Temelleri", *Eğitim Araştırmaları*, Yıl: 2002 Sayı:6
- Tok, Nafiz, **Kültür, Kimlik ve Siyaset**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003
- Triandafyllidou, Anna, "National Identity and the 'other' ", *Ethnic and Racial Studies*, Volume:21, Number:4, July 1998
- Wallerstein, Immanuel, **Bilimsel Anlayış ve Gerçeklik, Modern Küresel-Sistem**, Pınar Yayınları, Çev: M.Kürşad Atalar, İstanbul, 2005